

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยและพัฒนาการนำแผนกลยุทธ์ของโรงเรียนใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 สู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ : กรณีที่ผู้วิจัยทำการวิจัยเป็น โรงเรียนขนาดใหญ่ สังกัดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มีวิธีการวิจัย ดังต่อไปนี้

กลุ่มตัวอย่างและกรณีศึกษาที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 แต่การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ต้องศึกษาทั้งชุมชนและโรงเรียนอย่างละเอียดลึกซึ้ง เพื่อให้ได้ภาพที่เป็นองค์รวม (holistic view) ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาจากโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ เปิดสอนตั้งแต่ช่วงชั้นที่ 3 จนถึงช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 แห่ง โดยกลุ่มตัวอย่าง คือ

1. ผู้บริหาร
2. คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. ครู
4. นักเรียน
5. ผู้ปกครอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์
2. แบบสังเกต (แบบมีส่วนร่วม)
3. การสนทนากลุ่ม (focus group discussion)
4. โดยการศึกษาเอกสารหลักฐานและร่องรอย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเข้าสู่สนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยเป็นสมาชิกของชุมชนแห่งนี้ และเป็นข้าราชการครูอยู่ในโรงเรียนกรณีศึกษา ทั้งปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนนี้เป็นเวลานานพอสมควรที่จะเข้าใจบริบทเป็นอย่างดี คำนึงถึงกับท้องถิ่น ผู้ปกครอง ประชาชนในชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนเป็นอย่างดี ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสะดวกในการแนะนำตัว และสร้างความคุ้นเคยกับบุคคลในชุมชนและองค์กร ได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตาม ความคุ้นเคยก็ยังส่งผลทั้งในทางที่เป็นประโยชน์ และเป็นอุปสรรคในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในส่วนที่เป็นประโยชน์คือ บุคลากรประชากรทั่วไปจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เพราะบุคลากรและผู้ปกครองให้ความเคารพนับถือ แต่อีกทางหนึ่งก็เป็นอุปสรรคเนื่องจากบุคคลบางกลุ่ม เช่นนักการเมืองท้องถิ่น บุคคลในระดับหัวหน้าจะไม่ยอมเปิดเผยข้อมูลอย่างเต็มที่ โดยเกรงว่าการให้ข้อมูลในเชิงลึกจะเป็นผลเสียแก่ตนเองหรือตนเองจะเสียประโยชน์ ในเรื่องนี้ผู้วิจัยได้แก้ไขอธิบายให้เกิดความเข้าใจกัน ประกอบกับสร้างความมั่นใจกับผู้ให้ข้อมูลว่าข้อมูลที่ให้จะไม่เป็นผลเสียกับเจ้าของข้อมูลนั้น ๆ

การแสดงตนเป็นประชาชนคนหนึ่ง สถานการณ์ไม่แตกต่างจากประชาชนทั่วไป เช่นเข้าไปสังเกตการณ์โดยการเข้าร่วมในพิธีกรรมทางศาสนา สร้างมนุษยสัมพันธ์เพื่อสังเกตพฤติกรรมของผู้ปกครองหรือชุมชน โดยการสนทนาแบบไม่เป็นทางการ ทำให้ผู้วิจัยไม่เป็นเป้าสายตาทั่วไปแก่คนอื่น ช่วยให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่โดยการสร้างความเป็นกันเอง ช่วยให้เกิดเทคนิค “การเงี้ยวฟัง” ได้สะดวกขึ้น จะไม่ปิดบังสถานภาพตัวเองเมื่อมีผู้ซักถาม การพูดคุยกับผู้ปกครองและคนในชุมชนทำให้ได้ทราบทัศนคติของผู้ปกครองและคนในชุมชนที่มีต่อโรงเรียนราชประชาสมาสัย ฝ่ายมัธยม รัชดาภิเษก ในพระบรมราชูปถัมภ์

ระยะแรก เป็นการเก็บข้อมูลพื้นฐานขององค์กร คือภาพรวมขององค์กร ศึกษาลักษณะทางกายภาพของชุมชน ศึกษาประวัติความเป็นมาในอดีตและในสภาพที่เป็นปัจจุบัน ซึ่งได้แก่โครงสร้าง การดำเนินชีวิตของบุคลากร ชุมชน ทั้งภายนอกและภายในองค์กร รวมทั้งองค์ประกอบพื้นฐานต่างๆ โดยในส่วนนี้ใช้วิธีการศึกษาหลายวิธี ได้แก่การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสนทนาแบบไม่เป็นทางการ กับบุคลากรและบุคคลสำคัญในชุมชน

ระยะที่สอง เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ในส่วนนี้เป็นการศึกษาในเชิงลึกด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง การสนทนาแบบไม่เป็นทางการ การสนทนากลุ่ม การสังเกตและการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการหลัก 4 วิธี

1. การศึกษาเอกสาร (documentary study)

- 1.1 ยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการ
- 1.2 พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545
- 1.3 การประเมินผลยุทธศาสตร์การปฏิบัติงานเชิงยุทธศาสตร์ในหน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษา
- 1.4 สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 9 (2545-2549)
- 1.5 แผนกลยุทธ์และกรอบประมาณการรายจ่ายล่วงหน้านาระยะปานกลาง ปีงบประมาณ 2546-2549
- 1.6 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (ฉ.2) 2545
- 1.7 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ 2546 และกฎกระทรวงการแบ่งส่วนราชการ
- 1.8 แผนกลยุทธ์การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 ประจำปีงบประมาณ 2547-2549
- 1.9 แผนปฏิบัติการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 ประจำปีงบประมาณ 2547
- 1.10 แผนกลยุทธ์การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ฝายมัธยม รัชดาภิเษก ในพระบรมราชูปถัมภ์ ประจำปีงบประมาณ 2547-2549
- 1.11 แผนปฏิบัติการโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ฝายมัธยม รัชดาภิเษก ในพระบรมราชูปถัมภ์ ประจำปีงบประมาณ 2547
- 1.12 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 1.13 งานวิจัยอื่นๆ
- 1.14 รายงานการประกันคุณภาพการศึกษาโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ฝายมัธยม รัชดาภิเษก ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีงบประมาณ 2547
- 1.15 ข้อมูลจากสารสนเทศของโรงเรียน
- 1.16 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน
- 1.17 รายงานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ปีการศึกษา 2547 – 2548
- 1.18 รายงานการประชุม บันทึกการประชุม

2. การสัมภาษณ์ (interview)

ใช้วิธีการนี้ทั้งในส่วนของการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและการศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการนำแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ

2.1 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informant interview) เป็นการสร้างความสัมพันธ์ เพื่อให้ได้ข้อมูล ในการวิจัย และทัศนคติในการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นไปตามบริบทโครงสร้าง และวัฒนธรรมองค์กรของผู้ปฏิบัติงาน ในโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ฝ่ายมัธยม รัชดาภิเษก ในพระบรมราชูปถัมภ์

2.2 การสัมภาษณ์ผู้ที่ให้ข้อมูลหลัก (key – informant interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง คือ (structured interview) กับบุคคลหลักในโรงเรียน (key – informant) ประกอบด้วย ผู้บริหาร โรงเรียน รองผู้บริหาร โรงเรียน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ หัวหน้างานงาน ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน ผู้ปกครอง

3. การสังเกต (observation)

โดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) คือ ผู้วิจัยเข้าไปเกี่ยวข้อง หรือมีส่วนร่วมติดตามการปฏิบัติงานในสถานการณ์นั้นๆ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจปัญหาของการวิจัย

4. การสนทนากลุ่ม (focus group discussion)

ผู้วิจัยได้ใช้การสนทนากลุ่มเป็นกิจกรรมที่อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อหาข้อสรุปนำไปสู่การวางแผนที่ดีและการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาตามแผนกลยุทธ์ต่อประเด็นปัญหาต่างๆ กระบวนการสังเกตกลุ่ม จะใช้เป็นการหาแนวทางในการแก้ปัญหาการนำแผนกลยุทธ์ของโรงเรียนสู่การปฏิบัติ และระดมสมองเพื่อกำหนดดัชนีชี้วัด (KPI) ของการปฏิบัติงานตามโครงการในแผนกลยุทธ์นั้นๆ

5. กิจกรรม AIC (appreciation – influence control)

เป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ (work shop) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุม ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์และข้อมูลข่าวสารซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจสภาพปัญหา ในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (strategic planning) การกำหนดกลยุทธ์ (strategy formulation) และการปฏิบัติตามกลยุทธ์ (strategy implementation) ในข้อจำกัดความต้องการ และศักยภาพของผู้เกี่ยวข้องต่างๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและกำหนดแนวทางในการพัฒนาได้ตรงตามความต้องการของโรงเรียนด้วยกิจกรรม AIC 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนสร้างความรู้ (appreciation) เพื่อให้เกิดความเข้าใจและซาบซึ้งถึงความสำคัญในการนำแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ

ขั้นตอนในการสร้างการพัฒนา (inference) เป็นช่วงการสร้างปฏิสัมพันธ์ สร้างยุทธศาสตร์ สร้างกระบวนการในการปฏิบัติ

ขั้นตอนในการสร้างแนวทางในการปฏิบัติ (control) สร้างแผนปฏิบัติงาน และการควบคุมติดตามผลของการปฏิบัติงานในลักษณะกำหนดตัวดัชนีชี้วัด ในการปฏิบัติงานเพื่อควบคุม การทำแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ (implementation) และการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน (monitoring and evaluation)

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูล ด้วยวิธีการดังนี้ คือ 1) ให้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ตรวจสอบ และรับรองความถูกต้องจากข้อมูลที่ผู้วิจัยบันทึกไว้ 2) การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า Triangulation ตามวิธีการตรวจสอบ ข้อมูลเชิงคุณภาพ จำแนกข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ข้อมูลที่เป็นทัศนะของผู้ให้ข้อมูล และข้อมูลในส่วนที่เป็นการเล่าเหตุการณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผ่านการตรวจสอบข้อมูลที่ได้แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการดังต่อไปนี้

1. โดยการวิเคราะห์การหน้าที่ (functional analysis) ใช้ตรรกะ เหตุและผล เป็นการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วหรือมีอยู่แล้ว เป็นการวิเคราะห์หาเหตุปัจจัย ที่ทำให้ปรากฏการณ์เกิดขึ้น เป็นการวิเคราะห์จากผลไปหาเหตุ การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ในด้านความสัมพันธ์เชิงการหน้าที่ดังกล่าวนี้ โดยแนวคิดทฤษฎี “โครงสร้างการหน้าที่” สถาบันการศึกษาย่อมมีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงาน หรือไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ (dysfunctional) นักวิจัยร่วมกับผู้ปฏิบัติงานค้นหาและอธิบายถึงองค์ประกอบต่างๆ ในการปฏิบัติงานตลอดดัชนีชี้วัดผลการปฏิบัติงาน (key performance indicator) เพื่อคุณภาพของการบริหารงานตามแผนกลยุทธ์

2. การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) การวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากเอกสาร มาจัดทำให้เป็นระบบ โดยจำแนกข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายกันมารวมกันไว้เป็นหมวดหมู่ ให้สามารถเข้าใจได้ง่าย และมีความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (logical relation) ได้ข้อสรุปที่ต้องการวิเคราะห์เนื้อหามุ่งหาสภาพการณ์ และเนื้อหาที่ปรากฏในเอกสาร การนำข้อมูลมาจัดจำแนก เริ่มจากการที่ได้เก็บข้อมูล

อย่างละเอียดและมากพอ แล้วจึงนำข้อมูลมาแยกแยะ จำแนกหาความหมายและจัดกลุ่มเรียงลำดับ โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสาร ตลอดจนความเห็นและความเห็นของผู้ถูกวิจัยหลัก โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม นำมาเขียนเรียบเรียงเพื่อตอบคำถามการวิจัย

แผนปฏิบัติการวิจัยหรือขั้นตอนการทำวิจัย

หลังจากที่ได้รับการอนุมัติให้ทำการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยใช้เวลาในการวิจัยตลอดโครงการเป็นเวลา 1 ปี 6 เดือน คือเวลา 1 ปีการศึกษาของโรงเรียนเต็ม เริ่มจากเดือน ตุลาคม 2547 ถึง มีนาคม 2549 จำแนกเป็นกิจกรรมใหญ่ๆ ดังนี้

1. เตรียมการเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ทบทวนเอกสาร การสร้างแนวแบบเครื่องมือ แนวทางการศึกษาเอกสาร กำหนดแผนการเก็บข้อมูล โดยเริ่มจาก ตุลาคม 2547 กุมภาพันธ์ 2548 เป็นเวลา 4 เดือน
2. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ทั้งส่วนขององค์กร พร้อมทั้งให้ความรู้ช่วยเหลือในส่วนที่ยังขาดอยู่ และสร้างความเข้าใจร่วมกันพัฒนา ทั้งชุมชน และการศึกษาข้อมูลเชิงลึก โดยเริ่มตั้งแต่ กุมภาพันธ์ 2548 ถึง มกราคม 2549 เป็นเวลา 11 เดือน
3. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล แล้วเขียนรายงานวิจัย เริ่มตั้งแต่ มีนาคม 2548 ถึง มีนาคม 2549 เป็นเวลา 12 เดือน

ตารางที่ 3.1 แผนการดำเนินงานตามขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และระยะเวลา

ขั้นตอนการวิจัย	ขั้นตอนการปฏิบัติการ	ช่วงเวลา
1. เตรียมการเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล	ศึกษาเอกสารและวางแผนหาแนวทางการสร้างเครื่องมือ	ต.ค. 47 – ม.ค. 48
	กำหนดแผนการ และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	ก.พ. – เม.ย. 48
2. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม	สำรวจปัญหาในการใช้แผนกลยุทธ์ ทบทวน และปรับปรุงตัวชี้วัดที่มีอยู่	พ.ค. – มิ.ย. 48
	ประเมินปัญหาเบื้องต้นในการนำแผนกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ	ก.ค. – ส.ค. 48
	จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มความรู้ในเรื่องการนำแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ และการทำตัวชี้วัดให้แก่บุคลากรของโรงเรียน เพื่อนำไปใช้ในการนำแผนกลยุทธ์ของโรงเรียนไปสู่การปฏิบัติ โดยมีการจัดอบรมทั้งหมด 2 ครั้งด้วยกัน	ก.ย. – ต.ค. 48
	ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรในการวิจัย ซึ่งเป็นบุคลากรภายในโรงเรียน และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางการศึกษา เช่น เอกสารการประเมินผลการเรียนของนักเรียน	พ.ย. – ธ.ค. 48
3. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล	วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ แล้วทำการเขียนรายงานการวิจัย	ม.ค. – มี.ค. 49

